

Asia: VN/12741/2022

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta (VN/12741/2022)

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut lausuntopyynnön koskien luonnosta hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tartuntatautilakia väliaikaisesti siten, että eräitä Covid-19-epidemian leviämisen ehkäisemiseksi säädettyjä ja tartuntatautilaissa 30.6.2022 saakka voimassa olleita pykäliä otettaisiin uudelleen tartuntatautilakiin loppuvuoden 2022 epidemiatilanteen heikkenemisen varalta. Esitettävät säädökset olisivat voimassa 31.12.2022 saakka. Esitykseen ehdotetaan lisättäväksi erillinen säädös (79 a §), jonka perusteella yrityksillä olisi myös jatkossa oikeus kohtuulliseen korvaukseen tilanteessa, jossa niiden asiakastilat määrättäisiin suljettavaksi tai toimintaa muilla tavoin rajoitettaisiin merkittävästi. Jatkossa oikeudesta korvaukseen säädettäisiin tartuntatautilaissa ja järjestelmän tarkemmista yksityiskohdista säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella, joka valmisteltaisiin työ- ja elinkeinoministeriössä. Järjestelmän perusteet vastaisivat ja käytännön toteutuksessa hyödynnettäisiin yritysten määräaikaista kustannustuesta annetun lain (508/2020) mukaisia menettelyjä. Viranomaisen toiminnan vaikutuksia koskevien hallituksen esityksen yleisperusteluiden 4.4 jakson mukaan korvausjärjestelmä olisi tehokkaimmin käyttöönotettavissa hyödyntäen Valtiokonttorin olemassa olevia ja yritysten määräaikaista kustannustuesta annetun lain toimeenpanossa hyödynnettyjä menettelyjä. Tästä syystä Valtiokonttori katsoo tarpeelliseksi lausua asiassa seuraavaa:

Valtiokonttorin mahdollisuuksista toimeenpanna uusia tukituotteita:

Valtiokonttori on pitänyt kunnia-asiana mahdollisuutta osallistua yritysten tukemiseen koronaviruspandemian aiheuttamassa haastavassa toimintaympäristössä. Kustannustukien käynnistäminen on onnistunut Valtiokonttorissa kaikilla tukikierroksilla kevästä 2020 alkaen verrattain lyhyellä varoitusajalla. Valtiokonttori on kahden edellisen vuoden aikana toimeenpannut yhteensä kuusi eri kustannustukikierrosta, kaksi sulkemiskorvauskierrosta ja myöntänyt yrityksille tapahtumatakuuseen perustuvaa korvausta. Lisäksi suurille yrityksille on järjestetty kahteen otteeseen tukikierros kattamattomien kiinteiden kustannusten kompensoimiseksi sekä kertaalleen sulkemiskorvauskierros. Viimeiset koronatukihakemukset Valtiokonttorin tuli käsitellä 30.6.2022 mennessä tukimuotoja koskeneiden EU valtiontukipuitteiden voimassaolon päätyttyä kyseiseen ajankohtaan. Valtiokonttori jatkaa kuitenkin koronatukipäätöksiin liittyvien oikaisuvaatimusten käsittelyä, jälkikäteisiä tarkastustoimia ja esimerkiksi tukipäätöksiin liittyviä takaisinperintätoimia tämän hetken arvion mukaan ainakin keväälle 2023 saakka, osittain pidempäänkin.

Valtiokonttorin toimeenpantavaksi tulee marraskuussa 2022 uutena tukimuotona kuljetusyritysten määräaikainen polttoainetuki (HE 92/2022), johon liittyviä tukijärjestelmän kehitystöitä suoritetaan Valtiokonttorissa kesän ja syksyn 2022 aikana. Tuen oikeusperustana toimii niin sanottu Ukrainapuute, jonka mukaan tukihakemukset tulee käsitellä 31.12.2022 mennessä.

Valtiokonttorilla on tehokas automaattista esikäsittelyä sisältävä korvausjärjestelmä sekä erilaisiin toimeksiantoihin hyvin soveltuva ja skaalautuva sähköisen asioinnin kyvykkyys. Lisäksi Valtiokonttorin kyvykkyys hyödyntää muiden toimijoiden tietoja (integraatiot) sekä robotisoinnit mahdollistavat nykyaikaisten palveluiden nopean toimeenpanon. Sähköisen asioinnin järjestelmiä on kehitetty erikseen jokaisen kustannustukikierroksen vaatimusten mukaisiksi yhteistyössä Valtiokonttorin järjestelmätoimittajien kanssa. Kustannustukituotteiden hintana on toisaalta ollut Valtiokonttorin Kansalaispalvelut -toimialan muun kehittämisen laaja keskeyttäminen lähes kahdeksi vuodeksi. Peruskorvausjärjestelmään on kuluvana aikana ollut mahdollista tehdä lähinnä lakisääteisiä ja muita pakollisia järjestelmän ylläpitotöitä. Jotta nykyisten palveluiden toiminta voidaan taata jatkossa, järjestelmään on välttämätöntä tehdä kustannustuen kehittämisen tieltä siirtyneitä kriittisiä muun muassa tietosuoja ylläpitäviä järjestelmän versionvaihdon kehitystöitä loppuvuoden 2022 aikana. Kustannustukiajalta Valtiokonttorille on jäänyt myös muuta digitaalisten palveluiden kehittämiseen liittyvää korjausvelkaa, minkä kuominen edelleen nykytilassa on erittäin haastavaa.

Huomioiden Valtiokonttorin sähköisiin järjestelmiin liittyvät kehitystarpeet sekä loppuvuoteen 2022 ajoittuvan uuden polttoainetukituotteen toimeenpanoprosessin, Valtiokonttori toteaa, ettei sillä ole käytännön mahdollisuutta valmistella ja toimeenpanna enää uutta koronatukituotetta nyt esitetyn lainsäädännön voimassaoloaikana 31.12.2022 mennessä. Sikäli kun yrityksiin kohdistettaisiin lakiesityksessä tarkoitettuja korvaukseen oikeuttavia sulk- tai muita merkittäviä rajoitustoimenpiteitä loppuvuoden 2022 aikana ja Valtiokonttori määritettäisiin hallituksen esityksessä tarkoitetulla tavalla tukimuotoa koskevaksi valtiontukiviranomaiseksi, olisi korvauksia mahdollista toimeenpanna Valtiokonttorissa aikaisintaan keväällä 2023.

Esitettävään kompensatiopykälään liittyvät huomiot:

Esitettävä 79 a § koskisi tilojen väliaikaiseen sulkemiseen ja toiminnan merkittävään rajoittamiseen liittyvää korvausta. Yrityksellä olisi pykälän nojalla oikeus kohtuulliseen korvaukseen kunnan tai aluehallintoviraston päättäessä yrityksen tilojen sulkemisesta asiakkailta tartuntatautilain 58 g §:ssä säädettyllä tavalla tai päättäessä muista merkittävistä rajoituksista yrityksen liiketoimintaan Covid-19-epidemiasta johtuvan terveydenhuollon ylikuormituksen ehkäisemiseksi. Lisäksi yleisötilaisuuden kieltäminen tartuntatautilain 58 §:n nojalla oikeuttaisi korvaukseen. Tarkemmat säännökset korvausten laskentatavasta, korvattavista kustannuksista, valtionapuviranomaisesta ja hakumenettelystä, korvauksen maksimimäärästä, tukikaudesta sekä omavastuuosuudesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

Korvausta koskevan perussäännön ottamisella tartuntatautilakiin ja asianmukaisella asetusvaltuudella tavoitellaan merkittävästi nopeampaa korvausten järjestämistä kriisitilanteessa. Tämän osalta Valtiokonttori toteaa, ettei esitetty tartuntatautilakiin otettava yleisluonteinen korvaussäädös kuitenkaan mahdollista esimerkiksi korvausjärjestelmän ennakollista määrittelyä taikka muutakaan tuen toimeenpanoprosessiin liittyvää ennakollista valmistautumista, sillä tukijärjestelmän yksityiskohtat täsmentyisivät vasta valtioneuvoston asetuksella. Yleisluonteisen korvausoikeutta koskevan säädöksen avulla ei ole myöskään mahdollista lisätä järjestelmien kehityksessä mukana olevien sidosryhmien ja alihankkijoiden määrää etupainotteisesti. Kriisitilanteissa sopimusten muuttaminen on usein hankalaa tai jopa mahdotonta, joten tukijärjestelmän kehittämiseksi tarvittavien järjestelmän kehittäjäresurssien nopea kasvattaminen ei ole käytännössä mahdollista. Valtiokonttorin kokemusten mukaan tarvittavan lainsäädännön säätäminen ei ole hidastanut merkittävästi eri koronatukikierrosten järjestämistä, sillä esimerkiksi sähköisten korvaushakemusten vastaanottamiseksi tarvittavaa asianhallintajärjestelmää samoin kuin korvausjärjestelmää on ollut mahdollista kehittää samanaikaisesti tukimuotoihin liittyvien lainsäädännöllisten yksityiskohtien täsmentyessä. Koronatukimuotojen toimeenpano on ollut myös riippuvaista EU:n kulloinkin voimassa olleista valtiontukisäännöistä. Esimerkiksi tukimuotoon todennäköisesti jatkossakin liittyvä komission notifiointiprosessi luo osaltaan epävarmuutta korvausten järjestämisen aikataululle. Edellä mainituista syistä johtuen Valtiokonttori pitää epätodennäköisenä, että nyt esitettävällä yleisluonteisella korvausoikeuden luovalla pykälällä olisi mahdollista merkittävästi nopeuttaa korvausten järjestämistä kriisitilanteessa.

Valtiokonttori kiinnittää lisäksi huomiota rajoitustoimenpiteitä koskevan tiedon saatavuuteen. Esityksen perusteella tilojen sulkemisesta asiakkailta sekä muista rajoitustoimenpiteistä vastaisivat jatkossa kunnat taikka aluehallintovirastot. Rajoitustoimia koskevan päätöksenteon hajautuessa erityisesti kuntatasolle, Valtiokonttori pitää aiempien kokemustensa perusteella tärkeänä, että hajautetusta päätöksentekoprosessista huolimatta tieto eri kuntien ja aluehallintovirastojen tekemistä rajoitustoimista olisi saatavilla keskitetysti yhdestä paikasta. Valtiokonttorin on ollut sulkemiskorvauksia toimeenpanevana valtiontukiviranomaisena ajoittain haastava saada tietoja useiden eri kuntien eri ajanjaksoille tekemistä sulkemis- ja muista rajoitustoimenpiteistä. Valtiokonttorin kokemusten mukaan myös rajoitustoimenpiteiden kohteena olevilla yrityksillä on ollut ajoittain haasteita saada selkeää tietoa kulloinkin voimassa olleista rajoitustoimenpiteistä.

Lopuksi:

Valtiokonttori pitää sinänsä erittäin kannatettavana yritysten asiakastilojen sulkemiseen ja toiminnan merkittävään rajoittamiseen liittyviä korvauksia koskevan pykälän ennakollista säätämistä. Esimerkiksi Valtiontalouden tarkastusvirasto on esittänyt koronapandemian johdosta myönnettyjä suoria yritystukia koskevassa tarkastuskertomuksessaan (tarkastuskertomus 13/2021), että valmius kustannustukityyppiseen järjestelyyn tulisi säilyttää vastaisuudessaakin. Jotta kyvykkyys nopeaan korvauksien toimeenpanoprosessiin erilaisissa pandemia- ja kriisitilanteissa säilytetään jatkossa ilman, että yllättävien kehityshankkeiden läpivienti siirtää toimeenpanijan tarpeellisia kehityshankkeita ja muita jatkuvien palveluiden prosesseja kohtuuttomasti, tulisi korvauksien järjestämiseksi olla Valtiokonttorin näkemyksen mukaan nykytilaa vahvempi ennakollinen valmius. Nyt esitettävä tartuntatautilakiin otettava yleisluonteinen säädös rajoitustoimenpiteiden kompensoimiseksi ei Valtiokonttorin näkemyksen mukaan ole sisällöltään siinä määrin muuttumaton, että sen perusteella olisi hyvin vähäisin järjestelmätöin, kuten parametrien muutoksin, käyttöön otettavissa tukituote aiempiin tukikierroksiin verraten selvästi nopeammalla aikataululla kriisitilanteessa. Keskeiset tuen määräytymiseen vaikuttavat tekijät, kuten korvausten laskentatapa, määrittäisi jatkossakin vasta kriisitilanteen kohdatessa erikseen annettavalla valtioneuvoston asetuksella. Esitettävä säädös ei mahdollista myöskään esimerkiksi korvaustoimen järjestämiseksi tarvittavaa määrärahaa tai muita resursseja, joiden perusteella korvausten järjestämiseen olisi mahdollista varautua ennakolta ja siten nopeuttaa tukitoimiin siirtymistä kriisitilanteessa. Valtiokonttori esittääkin vielä harkittavaksi, tulisiko nyt esittävän kompensaatiosäädöksen lisäksi varmentaa aiempaa kattavammin mahdollisuus toimeenpanoon liittyvien resurssien jatkuvaan ylläpitämiseen ja varmentaa siten kyvykkyys tukitoimenpiteiden nopean käynnistämisen aloittamiseksi kriisitilanteen kohdatessa.

Yliluoma Tuomo
Valtiokonttori